

LAİKLİK ÜZERİNE...

Tayfun Akgüner*

I. Prof. Dr. İsmet Giritli anısına çıkacak olan “Armağan”a, “laiklik ilkesini” temel alan bir yazı yazmayı düşündüm. Bunun çeşitli nedenleri vardır. **Birinci neden**, Prof. Giritli’nin, Atatürk ilke ve devrimlerinin her zaman yılmaz ve ateşli bir savunucusu olmasıdır. Onun bu savunusu, doğal olarak benim tanıklığımdan çok önce başlamıştı. Ancak, çalışmalarını yakından izlediğim için biliyorum ki, 1980’li yıllarda “Atatürkçülüğün”, yaşam biçimi anlamında bir “ideoloji olduğunu” ilk savunanlar arasında Prof. Giritli yer almış ve belki de bu düşünceyi ilk ileri süren o olmuştur. Başlangıçta, yurt içinde ve yurt dışında bu düşünceye karşı çıkanların, daha sonra bu düşünceyi nasıl benimzediklerini görmekten ayrıca mutluluk duymaktayım. İsmet Hoca, yazılarında ve konuşmalarında Atatürkçülüğün merkezinde de “laiklik ilkesinin” yattığını hep ifade edegelmektedir.

Laiklik konusunda bir yazı sunmaya karar vermenin **ikinci nedeni**, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda, Üniversitelerin yükseköğretim kurumları olarak, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, Türk toplumunu ve öğrencileri aydınlatıcı bilim verilerini söz, yazı ve başka araçlarla yaymak görevleri ve sorumluluklarının genellikle yanlış anlaşılmasıdır. Üniversitelerde kimi çevreler ya laikliği simgelere, cepheleşmelere, siyasal ve dinsel gerilimlere ve ayrımlara neden olacak biçimde, içerikten yoksun, gösteriş ve yerini sağlam tutma beklentisi içinde yorumlamışlar ve uygulamışlar; ya da laikliği tarihsel çekişmelere dayandırarak, dini siyasete alet etmenin bir aracı olarak görmüşler, dinsel kimliklerini ön plana çıkarmışlar, gençlerimizi dinci politikaları için koşullandırmışlar ve zaman zaman da çıktıkları üniversite kürsülerini kendi beklentileri doğrultusunda örgütlü bir biçimde kullanmışlardır. Sonuçta, her iki tutum ve davranış da, Türkiye’yi bir “kavram kargaşası”na itmiştir.

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı.

Bu bağlamda, laiklik ilkesini, bir kez daha vurgulamak istedik. Çünkü, laiklik, Türk Aydınlanmasının en büyük sonucudur. Öğrencilerimiz, “**Laiklik ilkesi**”nin, aslında kişinin kendini anlaması ve özgürleşmesi, tutsaklıktan kurtulması olduğunu anlamalıdır.

Laiklik konusunu ele almamın **üçüncü nedeni**, geçtiğimiz günlerde, bir yüksek yargı organı başkanının, adli yılın açılış gününde, kamuoyunda geniş yankılar ve tartışmalar yaratan bir konuşma yapması ve bu konuşmanın laiklikle ilgili bölümü hakkında, kişisel görüşlerimi açıklamak isteğimdir.

II. Bu yazı beş başlıktan oluşacaktır. “**Genel Anlamda Laiklik**” ve “**Türkiye’de Laikliğin Gelişimi**” başlıklarından sonra, “**Türkiye’de Laiklik Uygulamaları**”na değinecek ve “**Laiklikten Kimi Sapmalar**” başlığı altında da, “**İmam Hatip Liseleri**”, “**Gizli Kur’an Kursları ve Öğrenci Yurtları**” ile “**Türban (Başörtüsü)**” konularını bir makale boyutları çerçevesinde ele alacağım. Son olarak da, “**Bir Yüksek Yargı Organı Başkanının Laikliğe İlişkin Beyanları**”nı kısaca irdelleyeceğim.

1. GENEL ANLAMDA LAİKLİK

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana (76) yıl geçmiş olmasına karşın, laiklik her zaman tartışma konusu olmuştur ve bundan sonra da olacaktır. Laiklik günümüzde başka ülkelerde de tartışılmaktadır. Bu tartışmaların, dinin değiştirilemez kurallarla çerçevelenmesinden, statik yapısı ve kutsal nitelikli oluşu yanında, Tanrı tarafından konmuş olmasından, konulan kuralların insanlar tarafından değiştirilmesinin olanaksız bulunuşundan kaynaklandığı bilinmektedir. Başka bir deyişle, tarihsel süreç içinde yalnızca toplumsal ilişkileri düzenleyen din kuralları, gelişen ve ilerleyen toplumların hukuksal gereksinimlerini karşılayamamak durumuna düşmüşlerdir.

Laiklik sözcüğü, Yunanca (Grekçe) “**Laikos**” sözcüğünden gelmektedir. Grekçe’de “**laos**” sözcüğü halk; “**laikos**” ise, din adamlığı niteliği ve yetkisini taşımayan ya da dinle ilgili olmayan, hakla ilgili olan anlamlarında kullanılmıştır. Laik kişi, halktan olan, din adamı ya da ruhban sınıfından olmayan kimse demektir. Bu sözcük, Latince’ye “**Laicus**”, Fransızca’ya da “**Laique**” olarak gelmiştir. İngilizce’de ise laiklik, laisizm “**secular-secularism**” ya da “**Church and State Separation**” olarak anılmaktadır. Aslında, görüldüğü gibi, laiklik sözcüğü, dinsizlik, din karşıtlığı ya da din düşmanlığı anlamına gelmemekte; tam tersine, dinsel düzene bağlı bir toplumda, sadece din adamları dışında kalan kimseleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

Tüm laik ülkelerde, laiklik demokrasi ve cumhuriyetle birlikte anılmaktadır. Aslında, laiklik hukuksal bir kavramdır. Çünkü, laiklik, devlet yönetimini

ve toplumsal kurumları, dinsel kuralların etkisinden kurtarmıştır. Laik Devlet, dini, doğrudan doğruya kişileri, onların iç dünyasını ilgilendiren bir konu olarak kabul etmiş; dinsel inanç ayrımının yapılmamasını sağlamış ve dinsel kuralları insanların vicdanlarına terketmiştir. Belki bundan da önemlisi, laiklik ilkesi bir ülkede egemenliğin kaynağının ulusun elinde olduğunu kabul etmiştir. Öyleyse, laiklik kavramını daha iyi anlatabilmek için, “**egemenlik (hakimiyet)**” kavramı üzerinde kısaca durmak gerekir.

Bilindiği gibi, egemenlik, bir ülkede Devletin kişilere emretme gücünün, Devlet kaynaklı işlemlerin ve eylemlerin, Devlet iktidarının (gücünün) temelidir. Devletin meşruiyetinin esasıdır. Bir yetkidir. Soyut bir kavramdır; ancak, egemenliğin somut plana yansımaları, bunun kaynağının nerede olduğu sorusunda yatar. Egemenliğin kaynağı nerededir? Yerde midir? Gökte midir? Ruhani midir? Beşeri midir? Dinsel devletlerde, egemenliğin kaynağı gökte aranmıştır. Egemenlik ilahidir ve sahibi Tanrı’dır. Sultanlar, padişahlar, imparatorlar, yüzünde Tanrı’nın temsilcisi olarak egemenliği onun adına kullanırlar. Laik Devletlerde ise, egemenliğin kaynağı yerdedir; ulustadır. Ulusu oluşturan kişilerin elindedir; onların iradelerindedir; onların oylarındadır. Türk halkı da, Atatürk Devrimi ile, tarihinde ilk kez egemenliğine kavuşmuş; iktidarın kaynağını gökten indirmiş ve kendi ellerine almıştır.

Laiklik, halk arasında da en çok bilinen tanımıyla, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve her vatandaş için din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması ve ibadet özgürlüğüdür. Laik düzende, Devlet bir ülkede yaşayan tüm dinlere karşı tarafsızdır; eşit uzaklıktadır. Burada dikkat edilmesi gerekli olan nokta, Devletin din karşısındaki tarafsızlığının anlamı ve sınırıdır. Her ülkenin tarihsel, siyasal ve toplumsal deneyimleriyle ve yapısıyla yakından ilgili olmakla ve bu nedenle değişik nitelikler göstermekle birlikte, laik Devlet düzeninde, ve özellikle Türkiye’de Devlet, kamu hukuku alanını ve dinsel uygulamaları düzenlemek gibi temel bir yetkiye ve göreve de sahiptir.

Ancak, laiklik sadece bu kapsamla anlatılamaz. Laiklik, aynı zamanda, dinsel ve dünyasal güçlerin, otoritelerin birbirinden ayrılması ve devletin siyasal, hukuksal ve sosyal düzeninde dinsel inançların yerine akıl ve bilimin egemen olması demektir. Laik devletin karşısında teokratik devlet vardır. Teokratik devlette, din ve vicdan özgürlüğü yoktur. Bugün, kırkaltı islam ülkesinin çoğunda gördüğümüz gibi, uyguladıkları sözde teokratik devlet düzeninde, din ve vicdan özgürlüğünden söz edilemediği gibi, kurdukları baskıcı devlet düzenlerinde, kimi çağdaş ve ilerletici reformların yapılması bile ağza alınamamaktadır. Bunun nedeni açıktır. Çünkü, laik olmayan bir devlette, iktidarlar, devlet gücünü kendi inançları ve mensup oldukları dinleri emrinde kullanırlar ve böylece din politikaya araç olur. Teokratik devlette, siyaset, hukuk ve eğitim din-

seldir. Bu devletlerde iki alanın, yani hukukun ve eğitimin laikliği söz konusu olamaz.

Oysa, laik Devlet düzeninde, siyaset, hukuk ve eğitim dinsel nitelikli değildir. Çünkü laik düzen **ampiriktir**. Yani, deneyci ve görgücüdür. Bilginin yalnız görgü ve denemeden çıktığını kabul eder. Bu düzen **pozitivisttir** (olgucudur). Yani, metafiziği reddeden ve bilginin ancak gözlemlerle ve bilimle elde edilebileceğine inanır. Laik Devlet, aynı zamanda **pragmatiktir**. Uygulayıcıdır. Bir düşüncenin doğruluğunu ancak o düşüncenin sonucuyla ölçer; yani, bir inancın başarısı oranında ve başarısı süresince doğru olabileceğini benimser. Doğal olarak da, laik devlet **rasyonalist** (akılcı, usçu) devlettir. Akıllı temel tutar, akla aykırı ya da akıl dışı hiçbir şeyi tanımaz. Dikkat edilirse ve iyice incelenirse görülecektir ki, Atatürk Devrimlerinin ve ilkelerinin tümü, Atatürk dönemi uygulamalarının bütünü bu saydığım niteliklere sahiptir. Buna karşılık, teokratik devlet düzeni dinsel kurallara dayandığı için bu saydığımız kavramları reddeder. Çünkü bu tür Devlet **dogmatiktir**. Yani, inceleme ve eleştirme dışında tutulan düşüncelere bağlı bir siyasal yapıya sahiptir. Tartışılmaz naslara ve dogmalara dayalıdır.

Çağdaş (muasır) ve çağcıl (modern) devletler akıl ve bilime dayalı olarak yönetilirler ve sonuçta laiktirler. Eşitlikçi ve hukuk devleti ilkesini benimsemiş çağdaş devlette, bir din diğer dinlere karşı üstün konumda tutulamaz. Değişik dinsel inançlara mensup kişiler, kanun ve hukuk önünde eşittirler. Kamu düzenini bozmadığı sürece, laik devlet değişik dinlerin ibadet özgürlüğüne saygı gösterir. Bu saygı, değişik dine inanan kişilere gösterildiği gibi, aynı dine mensup değişik mezheplere mensup kişilere karşı da gösterilir.

Aslında burada anlatılmaya çalışılan sorun, dinde değildir. Dinin kendisinde değildir. Sorun, dinin siyasete, çıkarlara, kötülüğe, acımasızlığa araç edilmesindedir.

2. TÜRKİYE'DEKİ LAİKLİĞİN GELİŞİMİ

Biraz sonra değineceğimiz Türk Laiklik uygulamalarını daha iyi anlayabilmek için, Türkiye'deki laikliğin geçirdiği aşamalara kısa bir göz atmak gerekmektedir. Bu konuya girmeden önce de, doğal olarak Batı'da laikliğin gelişimine kısa bir bakışta yarar vardır. Çünkü, böylece, Batı'daki laiklik uygulamaları ile Türkiye'de uygulanan laikliğin farklarını, Türk laiklik anlayışının kendine özgü koşullarını ve gelişimini daha iyi anlayabiliriz.

Hıristiyanlıktan önce, Batı'da kralların ilani (Tanrısal) nitelikleri vardı ve devlet sistemi teokratikti. Din ve siyaset tek bir kişide, hükümdarda birleşmişti. Eski Yunan sitelerinde ve Roma'da hukuk, dinin bir parçası sayılırdı ve böyle uygulanırdı.

Hıristiyanlığın ortaya çıkışı ile birlikte, dinin doğrudan insanların ruhuna ve vicdanına hitap eden bir yol olduğu vurgulanıyordu. Halka bu biçimde bir benimsetmeye karşı, krallıklar ve yönetimler direniyor ve insanları bu düşünceden uzak tutmaya çalışıyordu. Kiliseler de, ruhani iktidarın, dünyadaki iktidardan (siyasi iktidardan) daha üstün olduğu düşüncesini işleyerek, siyasal iktidara sahip olmak istiyorlardı. Böylece, kilise ile kralların ya da imparatorların arası açıldı. Kilise, Tanrı Devletini kabul ettirmek istiyor; krallıklar bu ruhani iktidara karşı çıkmayıp dinsel liderleri yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. Nihayet 13. yüzyılda, Batı'da siyasal iktidarlar ve idari makamlar, kiliseleri kendilerine bağlamayı başardılar. Hümanizm ve Rönesans hareketlerinin ortaya çıkması ile 15. yüzyılda laik düşünce gelişti. 17. yüzyılda, Descartes'ın varolma ve akılcılık felsefesi, katolik kilisesinin kalıplaşmış düşüncelerine karşı üstünlük kazandı. Üstelik, deneycilik olarak bilinen ampirizm, deneye başvurup, deneysel çalışmaların sonucuna göre gerçeğe varma düşüncesi, dinin daha ziyade insanların inançlarında kalması ve siyasal iktidar dahil başkalarının da bu inanca saygı göstermesi sonucunu doğurdu.

1789 Fransız Devrimi sonucunda, "İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi"nde, "**hiç kimse, dinsel bile olsa, inançlarından dolayı kınanamaz.**" düzenlemesi yer aldı.

Sonunda, 18. ve 19. yüzyıllarda ulusal hukuk sistemleri dinsel düşüncelerden ve kalıplardan kurtuldu. Egemenliğin kaynağının gökte değil, yerde, idare edilenlerin elinde olduğu düşüncesi benimsendi. Bu düşünce, ulusal egemenlik ilkesini beraberinde getirdi. Böylece, laiklik ilkesi tam anlamıyla uygulanmaya başladı. Devletin dinsel inançlara karşı tarafsız kalması sağlandı. Dünya anlayışı, metafizik kurallara değil, maddeye dayanan bir görünüme kavuştu. Bu gelişmeler Sanayi Devrimini ortaya çıkardı ve Sanayi Devrimi sonucu da, aşama aşama, Batı uygarlığı dediğimiz uygarlık bugünkü konumuna geldi.

Avrupa'da kısaca özetlediğimiz gelişmeler olurken, Türkler göçebe durumunda yaşayan ve savaşçı bir ulus oldukları için, hiçbir zaman bağınaz olmamışlardı. Hep hoşgörülü hareket etmişlerdi. Türklerin hoşgörülü tutum ve davranışları İslamiyeti benimsemelerinden sonra da devam etmiştir. Anadolu'da Selçuklular, gerçekten yumuşak bir İslam anlayışını yaymışlar; sanatta ve düşüncede hoşgörülü davranmışlar; insana değer vermişlerdir. Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Mevlana, Baki, İtri, Dede Efendi ve başka birçok değerlerimiz hep bu kültürden, tarihimizden ve Türklük Dünyasından ortaya çıkmışlardır. Anadolu Selçukluları, medreseler açmakla birlikte, Dünya bilimlerini okutan kurumlar da yaratmışlardır.

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu zaman, tümüyle şeriat hükümlerine göre idare edilmiyordu. Padişahlar güçlü oldukları sürece ve ikti-

darları sarsılmaz gözüktüğü zamanlarda, dinsel otoritelerin Devlet işlerine karışması sözkonusu olmamıştır. Devletin personeline, idari örgütlenmesine, maliyeye ve cezaya ilişkin düzenlemeleri, Padişahların çıkardığı emirlere, fermanlara ve bu fermanlardan kaynaklanarak çıkarılan kanunlara dayanıyordu. Özel hukuka ilişkin evlenme ve miras, kişinin hukuku konularında şeklen ve resmen şeriat hükümleri uygulanıyordu. Ancak, şu nokta unutulmamalıdır ki, Osmanlı İmparatorluğu'nda, Padişahların çıkardığı kanunnamelerde ve fermanlarda, kimi konularda İslam Hukuku ile ilgisi olmayan ve üstelik bu hukuka ters düşen hükümler de vardı. Vakıflar, Ceza Hukuku ve miri arazi konularında görüldüğü gibi...

Osmanlı İmparatorluğu'nun tam olarak, teokratik bir devlet kimliğine bürünmesi, Şeyhülislamlık kurumunun kurulması ve Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan halifeliğin devralınması ile başlar. Böylece, dinsel ve siyasal iktidar tek kişide, Padişah'ta birleşmiş oldu. Sosyal yaşam da dinsel kurallara göre belirleniyordu. Örneğin, bir sözleşmenin yapılmasından, bir kişinin dışının doldurulmasına; mendil kullanılmasından kolonya kullanılmasına kadar bütün eylemler dinsel görüşlerle idare edilmeye, anlatılmaya çalışılıyordu.

Sonuçta, dinsel tutuculuk Osmanlı İmparatorluğu'nda akılcı ve bilimci gelişmelerin ortaya çıkmasını engellemiş ve toplumu bilimsel yöntemlere ve özgürlüğe karşı bir toplum durumuna sokmuştur. Tanzimat ve yenilikçi hareketlerin başlaması ile, bu durumdan kurtulmak için kimi girişimler de olmuştur. Örneğin, yabancı ülkelerden Osmanlı toplumuna kimi hukuksal düzenlemeler aktararak, dinsel hukuktan ayrılma girişimleri gözükmüştür. Laik nitelikli kanunların alınması ile, Şer'iyet Mahkemelerinin yanında Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur. Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ve Islahat Fermanları ile müslümanlar ve hıristiyanlar arasında bir tür hak eşitliği kabul edilmiştir. Ancak, bu gelişmelerin, Osmanlı Devleti'nin ve sosyal kurumlarının laikleştirilmesine yönelik önemli bir atılım oluşturduğunu söyleme olanağı yoktur. Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nda, tüm yenileştirme girişimlerinin karşısına her zaman şeriat çıkmıştır. Aslında, biraz önce de değindiğim gibi, başında Padişahlığın ve Halifeliğin aynı kişilikte birleştiği bir kişinin bulunduğu bir imparatorlukta, laik bir devletin kurulması zaten düşünülemezdi.

Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde de, Devletin teokratik yapısında bir değişiklik olmamıştır. Devletin dinsel yapısını oluşturan hukuksal düzenlemeler saklı tutulmuştur. Gene siyasal güç dinsel iktidarın elinde idi.

Atatürk'le başlayan Türk Devriminde, laikliğin gelişmesi aşamalı bir yol izlemiştir. Önce, ulusal egemenlik anlayışı değişmiş, bu kavramın ilanı ve dinsel içeriği reddedilmiştir. Egemenliğin kaynağının Ulus'ta olduğu anlayışı benimsenmiştir. Ayrıca, dinsel devletin dayanaklarından biri olan saltanat yıkıl-

mış; hilafet kurumu kaldırılmış; daha sonra da, 1924 Anayasası'nda yer alan **"Devletin dini din-i islamdır"** hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. 1937 yılında da, laiklik, 1924 Anayasası'na bir ilke olarak konmuştur. Hemen belirtelim ki, 1924 Anayasası'na "Devletin dini İslamdır" biçiminde konan hüküm, o günün koşulları içinde, siyasal açıdan geçici de olsa, kimi tutucu çevreleri denetim altında tutmak için düzenlenmiştir. Ancak, Cumhuriyet'in ilanından sonra, Hilafetin, Şer'ie ve Evkaf Bakanlıklarının kaldırılması, eğitim ve öğretimin birleştirilmesi, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun kabul edilmesi, hukuk yaşamımızı laik yönde ve aşamalı olarak geliştirmiştir. Böylece, 1937 yılında laiklik ilkesinin Anayasa'ya konmasından önce, fiilen laik devletin kurumları gerçekleştirilmiş ve ondan sonra laiklik ilkesi Anayasa'ya girmiştir.

TBMM'nin 10 Nisan 1928 tarihinde 1924 Anayasası'nda yaptığı değişikliktten sonra, devletin dinine ilişkin hükümlerle, Anayasa'nın (26)'ncı maddesinde yer alan, şer'i hükümlerin TBMM tarafından düzenleneceğine ilişkin düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır. Üstelik, Cumhurbaşkanı'nın ve milletvekillerinin, göreve başlarken ettikleri yemin metninde yer alan **"vallahı"** sözcüğü yerine, **"namusum üzerine söz veririm"** sözcükleri yerleştirilmiştir. 1937 yılında laiklik ilkesini Anayasa'ya sokan kanunun gerekçesinde, **"laikliğin çağdaş uygarlık düzeyine yükselmenin temel koşulu"** olduğu ifadesi yer almıştır.

1924 Anayasası'ndan sonra kabul edilen 1961 ve 1982 tarihli Anayasalarda da laiklik ilkesi Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında sayılmıştır. 1982 Anayasası, ayrıca, laikliği, değiştirilemeyecek, değiştirilmesi dahi teklif edilemeyecek hükümler arasında göstermiştir. 1982 Anayasası'nın Cumhuriyet'in temel nitelikleri arasında laikliği sayan (2)'nci maddesinin gerekçesinde, **"demokratik rejimin, laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı"** belirtilmiştir. Bu gerekçeden ortaya çıkan sonuç şudur: **Laiklikle demokratik rejim (düzen) arasında yakın bir ilişki vardır.** Ayrıca, gene (2)'nci maddenin gerekçesinde, dolaylı da olsa laikliğin bir tür tanımı verilmekte ve şöyle denmektedir: **"Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dini inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir."** Bu düzenlemelerden ortaya çıkan sonuç şu olmaktadır: Laik Cumhuriyet, sonsuza dek değiştirilemeyecek niteliği ile, uygar ve ileri bir toplum olan Türk Ulusunun siyasal ve hukuksal düzeninin kendisidir, temelidir, harcıdır, çimentosudur.

Belirtilen Anayasal düzenlemeler dışında, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği en önemli yenilik, hukuk alanında olmuştur. **"Hukukun laik olması"** denilince, kanunların ve öteki hukuk kurallarının dinsel temellerden,

esaslardan, ilkelerden ayrı olması, değişik hükümlere bağlanması anlaşılır. Bu kavram, Yargı'nın işleyişinde de kendini gösterir. Dinsel kurallar değişiklik kabul etmezler; çünkü kutsaldırlar. Oysa, hukuksal düzenlemeler toplumun değişen ve gelişen durumuna ayak uydurmak zorundadırlar. Başka birçok neden de sayılabilir; ancak, hukuksal kuralların, din kurallarından ayrılmasının başlıca gerekçesi budur.

Atatürk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Türk Aydınlanmasının hızla gelişmesi ile yakından ilgisi olan en önemli hukuksal düzenleme, Medeni Kanun'un (Yurttaşlar Yasası'nın) kabulüdür. Yurttaşlar Yasası'nın gerekçesinde **"...çağdaş uygarlığı benimsemek kararıyla yürüyen Türk Ulusu, çağdaş uygarlığı kendisine değil, kendisi çağdaş uygarlığın gereklerine her ne pahasına olursa olsun ayak uydurmak zorundadır. Yaşamak kararında olan bir ulus için bu şarttır..."** denmektedir.

Medeni Kanun'un çağdaş ilkeler içeren kuralları içinde en çarpıcı olanı, Türk kadınına layık olduğu, gereken konumu tanınmasıdır. Örneğin, dinsel kurallara göre, itaatsizliği görülen kadına kocası nasihat eder; fakat sonuç almazsa onu dövebilirdi ya da keyfi olarak boşayabilirdi. Boşanma hakkı ilke olarak erkeğe tanınmıştı. Medeni Kanunla, evlilikte kadın-erkek eşitliği kabul edildi. Eski hukukta dört kadınla evlenilebilirdi. Bu poligami esası, Medeni Kanunla terkedilmiş; erkeğin bir kadınla evlenmesi ilkesi kabul edilmiştir. Eski hukukta, kadının mallarını sadece koca idare etmek hakkına sahipti. Bugün, kadın, kendi malının sahibidir ve yöneticisidir. Boşanma açısından kadınla erkek arasında bir fark kalmamıştır. Miras açısından, kadına göre erkeğin iki hisse fazla alması yöntem ve biçimi kaldırılmış; eşit hisse ilkesi kabul edilmiştir. İslam Hukukunda bir kadının tanıklığı geçerli sayılmazdı. Ancak, iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığının yerini tutabilirdi. Çağdaş, Atatürk Cumhuriyeti'nde böyle kurallar yoktur. Çocuk üzerinde yalnızca babanın velayeti değil, annenin de velayet hakkı bulunmaktadır. Resmi nikah yöntemi getirilmiş ve vekaleten evlenme yöntemi kabul edilmemiştir. Bu tür örnekler çoğaltılabilir.

3. TÜRKİYE'DE LAİKLİK UYGULAMALARI

Atatürk, laiklik uygulamalarının Dünya'daki gelişim sürecini ve bu kurumun öğelerini benimsemekle birlikte, Türkiye'deki laiklik uygulamalarına kimi yeni öğeler de eklenmiştir. Atatürk, laikliğin asla dinsizlik olmadığını belirtmekte, sahte dindarlık, büyüculük ve cahillikle savaşımlar içinde bulunduğu için, laikliği gerçek dinsel inancın ve uygulamaların gereklerini yerine getirmek için bir olanak olarak görmektedir. Çünkü, Batı'daki dinsel anlayış ve uygulama ile,

halkının büyük çoğunluğunun İslam dinine inandığı Türkiye'deki laiklik uygulamaları farklı olmak zorunda idi. En büyük farklılık da, Müslümanlık ve Hıristiyanlık arasında görülmektedir. İslam dininde, dinsel kurallar yalnız öteki Dünyaya ilişkin değil, bu Dünyaya da ilişkindir. Başka bir deyişle, İslam dini bütüncüdür. Hem bu Dünyaya ait hem de öteki (ilahi) Dünya'ya ait düzenlemeler içermektedir. Oysa, Hıristiyanlıkta, dinsel kurallar bu Dünya'ya değil, yalnızca öteki Dünya'ya ilişkin hükümler getirilmiştir. Böylece, İslam'da laiklik uygulamaları her zaman sancılı, zor, çekişmeli ve çeşitli çatışmalar içinde geçmektedir. Kanıt olarak, tek laik ve müslüman bir ülke olan Türkiye'deki laiklik uygulamalarının geçirdiği aşamalara bakmak yeterlidir. Bu nedenle, Türkiye'de laik güçlerin her zaman uyanık olmaları, laiklik ilkesini sahiplenmeleri, kendilerinin ve çocuklarının laik bir eğitim-öğretim görmelerini sağlamaları, siyasal çıkarıcılara kanmamaları ve laik devlet anlayışı için sürekli, kesintisiz mücadele etmeleri gerekmektedir.

Türkiye'deki laiklik anlayışının, kendine özgü ve gerçekçi bir uygulaması vardır ve bu uygulama özel bir değere sahiptir. Türk laiklik anlayışının, bugünlerde yapıldığı gibi, Batı'daki laiklik anlayışı ile karşılaştırması yapılamaz. Çünkü, Türkiye'deki laiklik uygulaması, Türk tarihinden alınan derslerden yararlanılarak, Türk halkının, İslam dininin ve bu dinin kimi mezheplerinin gereksinmelerine yanıt vermek amacıyla yaratılmış, sui generis (kendine özgü) bir devrim olarak kabul edilmiştir. Ne acıdır ki, Türkiye'deki bu laiklik anlayışını, 21. yüzyıla girdiğimiz bugünlerde, Türkiye'deki kimi kafalar şimdiye değin anlayamamışlardır. Ülkemizdeki laik yapı, kendisinden ufak da olsa, ödün verilemeyecek, somut, birleştirici, hoşgörülü ve Türk aydınlanma felsefesinin bir ürünüdür. Bu laik yapı içinde yer alan kimi kavramların ve kurumların, başka ülkelerdeki laik yapıdan farklı olduğu her zaman hatırlanmalıdır. Bizim laiklik anlayışımız ithal malı değildir. Yerli malıdır. Biraz sonra açıklamaya çalışacağım gibi, Türkiye'de uygulanan laiklik anlayışı, tarihsel bir süreçten geçerek ve İslam dininin özelliklerini dikkate alarak ortaya çıkmıştır ve bu anlayış başka hiçbir İslam ülkesinde uygulanmamaktadır ve uygulanamaz da... Çünkü, Türk laiklik anlayışı Türk ulusunun ve ülkesinin yapısından, doğasından, tarihinden ve gereksinmelerinden doğmuştur. Türkiye'deki laiklik uygulamalarında, Devletin dinsel uygulamaları ve hizmetleri düzenleme yetkisi ve görevi vardır. Bizim laiklik anlayışımız içinde, **“eğitimde ve öğretimde birlik”** vardır. Bu birlik, laik ve dinsel eğitim-öğretim olarak ikiye ayrılamaz. Bir tek eğitim-öğretim yönetimi ve yöntemi vardır: O da laik olanıdır. Öğretim kadroları din adamlarından oluşamaz. Ders programları ve ders kitapları laiktir. Din hizmetleri bir **“kamu hizmeti”** olarak görülür. Bu kamu hizmetini **“Diyanet İşleri Başkanlığı”** denen ve Genel İdare içinde yer alan bir idari birim yürütür.

Diyanet İşleri Başkanlığı, dinsel kamu hizmetlerini yerine getirir; bu kamu hizmetlerini yerine getiren personeli denetler ve bir merkezden dinsel kamu hizmetlerini yönetir. Bu nedenlerle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Genel İdare içinde yer alması, Türkiye'deki laiklik anlayışına aykırı düşmez. Başkanlık, kesinlikle bir akademik din kurulu değildir. Şeyhülislamlığın, Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletinin bir devamı da sayılamaz. Onun için, zaman zaman gazetelerde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kimi dinsel konularda "fetva" verdiğini ilişkin haberlerin, en azından, bilgisizlikten kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'deki laiklik anlayışında molla, hacı, din hocası ayrı ve ayrıcalıklı bir sınıf oluşturamaz. Eğitim ve öğretimde dersler, din aleyhine yönelik de yapılamaz. Bu nedenlerle, Türkiye'de Devlet din konusuna ilgisiz kalamaz.

Devlet din eğitimini başı-boş bırakamaz. Çocuklarımızın eğitimi ve öğretimi dinsel cemaatlere ve dinsel topluluklara bırakılamaz. Başka ülkelerin laiklik uygulamasında, cemaat okullarının açılıyor olması, Türkiye'de de bunların açılmasını gerektirmez. Çünkü, dinsel cemaatlerin okul açmaları, Türk laiklik anlayışına, eğitimde ve öğretimde birlik ilkesine, Türk aydınlanma felsefesine, devrim uygulamalarına, ülkenin ve ulusun bölünmezliği ilkesine ters düşer. Laiklik uygulamasında, bu uygulamaya ters düşen tüm tutumlar, davranışlar ve siyasal manevralar, Türkiye Cumhuriyeti'nin "**ulusal güvenliği**" ve "**kamu düzeni**" ile doğrudan ilgilidir. Siyasal iktidarlar, ulusal güvenlik ve daha somut olarak kamu düzeni ile ilgili olduğu için, laikliğe ilişkin alınması önerilen önlemler konusunda uygulamada herhangi bir takdir hakkına sahip değildirler. Başka bir deyişle, siyasal iktidarlar, laikliğe aykırı eylemler hakkında önlem alıp almama konusunda takdir yetkisine sahip değildirler. Yasama ve Yürütme Organları, zaman geçirmeden, kapsamlı bir biçimde ve amaca uygun öneriler hazırlayarak, Türkiye'de laikliği tam olarak gerçekleştirmeye yönelik önlemleri bir an önce yaşama geçirmek zorundadırlar.

4. LAİKLİKTEN KİMİ SAPMALAR

Laik Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı, gerici ve tutucu çevrelerden yapılan saldırılar her zaman devam etmiştir. Şeyh Sait İsyanı, Rize, Erzurum ve Maraş'ta Şapka Devrimi'ne ilişkin ortaya çıkan kimi olaylar, Menemen Olayı, Bursa'da Arapça ezan olayı, Siirt'te Şeyh Halit ve oğlunun tertipleri, İskilip olayı Atatürk döneminde görülen gerici ve tutucu girişimlerin başlıca örnekleridir. Gerici hareketler Atatürk'ün ölümünden sonra da devam etmiştir. Tüm bu hareketlerin ortak noktası şudur: İğrenç bir Atatürk düşmanlığı ile birlikte, ülkemizi orta çağ karanlığına itip, kendi siyasal, ekonomik ve kültürel çıkarlarını, sömürülerini sürdürmek isteyen legal görünümlü ya da illegal örgütlerin ürünleri olmaları... Üstelik, bu tür eylemleri, Anadolu Selçukluları dönemindeki

Baba İshak isyanına ve Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki dinsel isyanlara kadar götürmek mümkündür.

Günümüzde, laiklik ilkesine aykırı kimi tehlikeli gelişmeler şunlardır:

a. İmam-Hatip Liseleri Konusu: İmam-Hatip Liseleri konusu, çok saf ve temiz duygularla ele alınıyormuş gibi gösterilen, imam-hatip yetiştirmek ve anne-babanın çocuğuna dinsel bilgiler verdirme hakkı bulunduğu biçiminde ön plana çıkarılan; ancak Türk ulusal eğitimine indirilen en büyük darbelerden biridir. Üstelik, indirilen bu darbeye, bilerek ya da bilmeyerek alet olan siyasal kuruluşlar da vardır.

Konuyu şu biçimde irdelenebilir: 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen **“Tevhid-i Tedrisat Kanunu”** ile Türk ulusal eğitim ve öğretiminin birliği ve laikliği sağlanmıştır. Bu kanunla, medreselerin yaptığı din adamı yetiştirme hizmetini, laik okullar ve üniversiteler üstlenmiştir. Din eğitimini sağlamak üzere, Kanunun (4)'üncü maddesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlahiyat Fakülteleri ve İmam-Hatip Okulları açmasını öngörmüştür.

Nitekim, geçmişte İlahiyat Fakülteleri'nin ve İmam-Hatip Okulları'nın açıldığı da görülmüştür. Sorun şuradan kaynaklanmaktadır: İmam-Hatip Liselerinin aldıkları ve mezun ettikleri öğrenci sayısı, toplumun gereksinmesinin çok çok üstündedir. Bu durum hem eğitim ve istihdam politikalarına ters düşmektedir; hem de, imam-hatip mezunları, imamlık ve hatiplik gibi mesleklere fazla itibar etmemekte; örneğin, bu meslekleri yerine getirebilecekleri yurt düzeyinde özellikle küçük yerleşim birimlerinde görev almak istememektedirler. Bunun sonucunda, bu yerleşim birimlerinde, bir kamu hizmeti olan dinsel hizmetler, yeterince eğitim almamış kimseler tarafından yerine getirilmektedir. Bu gelişmeler, doğal olarak, eğitim ve öğretim sisteminin amaçları ile bağdaşmamakta; istihdam ilkelerine ters düşmektedir. Oysa, İmam-Hatip Okulları, mesleki ve teknik öğretim kapsamında ve çerçevesindedir. Bu okulların amacı, toplumun dinsel gereksinmelerini yerine getirmek için nitelikli eleman yetiştirmektir.

Son zamanlara kadar, İmam-Hatip Liseleri mezunları sadece İlahiyat Fakültelerine değil, Üniversitelerin çeşitli Fakültelerine de girebildiklerinden, bu okullar klasik liselerle rekabet eder duruma girmişlerdi. Bu gelişme, eğitimin ve öğretimin birliği ilkesi ile bağdaşmadığı gibi, Tanzimattan sonra görülen ve Atatürk'ün büyük bir isabetle ortadan kaldırdığı, mektep-medrese zıtlaşmasını tekrar diriltmişti. Toplumda huzursuzluk başlamıştı.

Sonuçta, temel eğitimin sekiz yıla çıkartılması kararlaştırılmış ve imam-hatip mezunlarının mesleki eğitim yaptıkları gerçeği ön plana çıkartılmıştır. Ancak, hemen ardından da, bu gerçeği sulandırma girişimleri başlamıştır. Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel

nitelikleri arasında birinci sırada yer alan laiklik ilkesinin tümüyle gerçekleştirilmesi, sürekli ve kesintisiz bir uğraş gerektirdiğinden, bu tür sulandırma girişimlerine izin verilmemesi gerekmektedir.

b. Gizli Kur'an Kursları ve Öğrenci Yurtları

Eğitimde ve öğretimde birliği ilgilendiren bir başka konu ise, Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi dışında açılan gizli Kur'an kursları ve özel kimi amaçlara hizmet edecek biçimde kurulan öğrenci yurtlarıdır. Örgün ve yaygın eğitim içinde eğitimin ve öğretimin birliği temel bir ögedir. Gizli kurslarla ve Kur'an eğitimi yaptırmak amacıyla eğitim verilmesi, bu temel ögeyi zedeler. Çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, dinsel hizmetler kamu hizmeti niteliğindedir. Kamu hizmetleri ise, Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Bu hizmetler, başıboş, denetimden uzak ve amaç dışı yönlendirilebilecek biçimde yerine getirilemez. Başka bir deyişle, ulusal eğitim düzeni dışında dinsel eğitim yapılamaz.

Bu ilkesel esaslar dışında, gizli Kur'an kursları ve öğrenci yurtlarının açılmasını yasaklayan hukuksal düzenlemeler de vardır. Bu düzenlemelerin en önemlisi, Anayasa'nın (42)'nci maddesinin (3)'üncü fıkrasında yer almaktadır. Bu maddeye göre, **"Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."** Demek ki, Türk Hukuk sistemine göre, gizli Kur'an kurslarının açılması, özel amaçlı yurtların etkinlikte bulunması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na aykırı eğitim ve öğretim yapılması açıkca yasaklanmıştır.

c. Başörtüsü (Türban) Konusu

Başörtüsü ya da türban, bir başka deyişle örtünme olayı, üniversitelerde siyasal propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Başörtüsü geriye dönüşün bir simgesi olarak görülmektedir. Üniversitelerde okuyan kız öğrenciler başörtüsü takmayı, dinsel bir emir saymakta ve savlarını Kur'an'da yer alan kimi ayetlere dayandırmaktadırlar. Oysa, türban olayının siyasal ve ideolojik boyutları vardır. Türk Üniversitelerinde ilk başörtüsü olayı 1968 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuyan kız öğrencilerin, bir tarikatın özendirilmesi sonucu başlarını örtmesi ile başlamıştır.

Aslında kadının örtünmesi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Endonezya'daki kadının örtünmesi ile Türkiye'deki kadının örtünmesi ya da Suudi Arabistan'daki örtünme arasında büyük farklılıklar vardır. Din adamlarının kimilerinin ifade ettiği gibi, İslam'da başörtüsü, Kur'an'ın Nur suresinde belirtildiği gibi, ev kıyafeti ile ilgilidir. Ahzap suresinde kadının

örtünmesi, o dönemde Arabistan'da kadınlara sarkıntılık olaylarının artması sonucunda istenmiştir. Kaldı ki, gene bu din adamlarının görüşlerine göre, Kur'an'da örtünmeye ilişkin ayetler ne inançla ne de ibadetle ilgilidir. Bu ayetler "**Muamelata**" ilişkindir ve zamana ya da mekana göre değişebilir. İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden birinin belirttiği gibi, Hazreti Muhammed zamanında, cennetle müjdelenen Hazreti Ebubekir'in torunu Ayşe, tesettüre uymadan ve örtünme konusunda serbest davranarak çarşıda pazarda dolaşmış ve Hazreti Muhammed tarafından engellenmemiştir. Üstelik, Hazreti Muhammed, hac için ihrama giden kadınların yüzlerine peçe örtmemelerini ve ellerine eldiven takmamalarını emretmiştir. Ayrıca, cariyelerin (yani köle olup efendisine hizmet eden kadınların) namaz kılarken başlarını açmaları Hazreti Muhammed tarafından emredilmiştir. Böylece, Hazreti Muhammed'in cariyelerin namazda başlarını açmaları ile namus arasında bir ilişki kurmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türk üniversitelerinde, kız öğrencilerin başörtüsü ya da başka bir deyişle türban takmaları, gerici ve tutucu çevrelerin, Atatürk ve Türk Devrimlerine karşı, amaçlı, siyasal ve ideolojik bir yaklaşımdır.

Türban ya da başörtüsü konusunun temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden birini oluşturan "**düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü**" ile yakından ilgisi vardır. Düşünce, insanın kafasında, kafasının içinde, beyninde kaldığı, dışarıya çıkmadığı, açıklanmadığı sürece herhangi bir hukuksal düzenleme ile karşı karşıya kalmaz. Ancak, bir düşünce, söz, yazı, resim, hareket, işaret, ya da başka yollarla tek başına ya da toplu olarak açıklandığı zaman, hukukun saptadığı kimi düzenlemelerle karşı karşıya kalabilir. İşte kılık kıyafet de, düşünceyi açıklamanın bir aracıdır. Üniversite ve eklentilerinde başörtüsü takan bir öğrencinin, siyasal görüşünün ve dinsel düşüncesinin ne olduğunu hemen anlamak olanaklıdır. Artık, bu öğrencinin sözle, yazıyla, resimle, ya da başka bir yolla, bu düşüncesini açıklama gereksinimi yoktur. Üniversite binaları dışında bu düşüncesini türban ya da başörtüsü takarak açıklamasının önünde herhangi bir engel yoktur. Sorun şuradadır: Üniversite binalarında ve eklentilerinde, başörtüsü takan öğrenciler dışındaki öğrencilerin, örneğin, gamalı haç ya da orak-çekiç ya da kimi terörist örgütlerin simgelerini taşıma, simgelerle bu tür görüşleri açıklama özgürlükleri yoktur; olamaz da... O halde, nasıl ve neye göre, türban takan öğrenci böyle bir özgürlüğünün bulunduğunu iddia edebilir? Başka öğrencilere tanınmayan ve tanınamayacak bulunan düşünceyi açıklama araçlarının, türbanlı bir öğrenciye tanınmasının hukuksal temeli yoktur. Üniversiteler, eğitim-öğretim kamu hizmeti gören kurumlardır. Üniversite yönetimleri, bu kamu hizmetini "**eşitlik**" ve "**tarafsızlık**" ilkelerine uyarak yerine getirmek zorundadırlar. Bu nedenle, tüm öğrencilerin bu kamu hizmetinden yararlanırken, anılan kamu hizmetini yerine getiren Devletin ya da kamu tüzel kişiliği-

nin getirmiş olduğu kurallara uyma zorunlulukları vardır. Doğal olarak, öğrenciler, bu kamu hizmetinden eşitlik ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda yararlanmak konumundadırlar.

Nitekim, Türk Hukukunda Danıştay'ın ve Anayasa Mahkemesi'nin türban yasağını hukuka uygun bulan kararları ile, uluslararası Yargı organlarının türban yasağını hukuka aykırı görmeyen kararları vardır.

d. Bir Yüksek Yargı Organı Başkanı'nın Laikliğe İlişkin Beyanları

Bir Yüksek Yargı Organı Başkanı'nın, adli yılın açılışında yaptığı konuşmada ve başka yazılarında yer alan ve laiklik konusunu doğrudan ilgilendiren görüşlerini iki kümede toplamak olanaklıdır:

a. Birinci kümedeki görüşlerinde, Sayın Başkan aynen şöyle diyor: **"...Türkiye'de laiklik, Fransa'nın yaşadığı hastalıklardan bir türlü kurtulamamanın sıkıntısını çekmektedir. Laiklik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yumuşak karnı olmayı sürdürmektedir. Batı'dan laikliği alacaksınız; içini boşaltacaksınız... Olmaz böyle bir şey..."** **"...Türkiye Cumhuriyeti egemenliğin kaynağı açısından laik, devlet örgütlenmesi açısından teokratik, dini yönlendirme açısından laikçi bir devlettir..."**

Bu kümede belirttiğim görüşlere karşı şunlar söylenebilir: Sayın Başkan, Türkiye'ye özgü bir laiklik anlayışı ve uygulaması bulunduğunu görmezlikten gelmektedir. Türkiye'nin Batı'dan laikliği alıp içini boşalttığı düşüncesi de doğru değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nde laiklik ilkesi, 200 yıllık bir toplumsal evrim sürecine dayanmaktadır. III. Selim'den başlayan, Tanzimat ve Meşrutiyetle devam eden, Cumhuriyetle perçinleşen ve bugüne kadar gelen bir süreçtir bu... Bu ulusal laiklik anlayışında, laik cumhuriyet tehlikeye girdiğinde, Devletin dini müdahale görevi ve yetkisi vardır.

Devlet örgütlenmesi açısından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Genel İdare içinde yer almasını, Sayın Başkan **"teokratik"** devletin bir kanıtı olarak nitelendirmektedir. Oysa, Diyanet İşleri Başkanlığı, büyük çoğunluğu müslüman olan bir ulusun inanç ve ibadetini huzur içinde yapabilmesi için, sadece inançlara ve ibadete ilişkin tüm hükümlerin yönetimi için kurulmuştur. Yalnız dinsel kamu hizmeti alanında çalışmaktadır. Bu nedenle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Devlet içinde yer alması, devletin örgütlenmesinin teokratik olduğunu göstermez. Öte yandan, dinsel kamu hizmetleri, Genel İdare dışında bağımsız bir kuruluş ya da kuruluşların eline bırakılırsa, müslüman bir toplumda, böyle örgütlerin kısa zamanda Devletle çatışan bir güç durumuna gelme tehlikesi vardır. Diyanet İşleri Başkanlığı bu anlamda bir din topluluğunun en üst, ruhani başkanlığı ya da kurulu değildir. Mevzuata göre, Başkanlığın İslam dinini

yorumlamak yetkisi de yoktur. Diyanet İşleri Başkanlığı türünde bir örgütlenmenin asıl amacı, dinin, kazanç ve siyaset çıkarları için sömürülmesini önlemektir.

Sayın Başkan, “**Fransız Usulü Laikliği**” “**laikçilik**” saymakta; Anglo-Sakson usulü laikliği Türkiye’ye “**model**” olarak önermektedir. Oysa, Fransa laikliği katolik kilisesinin, Türkiye Cumhuriyeti de laikliği “**şeriatın**” pençesinden kurtararak sağlamıştır. Bugün Fransa’da katolik kilisesinin Devlete egemen olma hevesi yoktur ve bu bir hayaldir. Ancak, İslam köktenciligi, fırsat bulur bulmaz Devleti ele geçirmek istemektedir. Türkiye’de herkes bilmelidir ki, temel hak ve özgürlükler içinde, Cumhuriyet’in temel niteliklerini tahrip etme hak ve özgürlüğü yoktur. Bu anlamda Cumhuriyet’in ve demokrasinin kendini koruma hakkı bulunduğunu belirtmek amacıyla, “**militan demokrasi**” deyimini bile kullanılmaktadır. Sayın Başkan’ın Türkiye için önerdiği Anglo-Sakson laiklik ölçütleri hiç kabul edilemez. İslamiyet ve Hıristiyanlık dinleri arasında Dünya işlerini düzenleme konusunda, sadece İslamiyette getirilen kurallar bulunmaktadır. Oysa, Türkiye’imizde Dünya işlerini düzenleyen ve pozitif hukukumuzda yer alan binlerce kanun vardır. Eğer Sayın Başkan’ın önerisi kabul edilir ve dinsel kuralların da Dünya işlerinde uygulanması serbest bırakılırsa, kaçınılmaz olarak “**çok hukukluluk**” ortaya çıkacaktır. Ayrıca, Anglo-Sakson demokrasilerinin, tarihlerinin hiçbir döneminde uç, kimi küçük cemaatler dışında “**dinsel köktencilik**” sorunu olmamıştır. Aslında köktendincilerin iktidarı değil, egemenliği istedikleri unutulmamalıdır. Otomobillerinin arkasına yapıştırdıkları çıkartmalarda “**Hakimiyet Allah’ındır**” söylemi yer almaktadır. Türkiye toprakları “**Darül Harp**” sayılmaktadır.

Şeriat Devleti yandaşları, olanak bulurlarsa, Laik Cumhuriyeti yıkmak için silaha sarılmakta asla duruksama göstermezler. Onlar için demokrasi amaç değil, araçtır. O nedenle, sık sık “**takıyye**” yaparlar. Hatırlayalım: Kurtuluş Savaşı’nda, Kuvayı Milliyecilere dış düşmanlar yanında savaş açan kimi dinciler değil miydi? Cumhuriyet’in ilk yıllarında Kubilay’ı şehit eden, yurdumuzun birçok yerinde kanlı olaylar çıkaran, kimlerdi? Osmanlı’da bile yenileşme hareketlerine karşı çıkan, III. Selim’i öldüren, 31 Mart Vakasını yaratan onlar değil miydi?

Sayın Başkan’ın bu kümede yer alan bir başka nitelendirmesi ise, laik cumhuriyetin örgütlenme biçiminin “**teokratik**” olduğudur. Bu nitelendirmeye karşı görüşlerimizi, yukarıda kısaca belirtmekle birlikte, teokrasi sözcüğün kökenine bakmanın Başkan’ın yanlıgısını ortaya çıkaracağı kanısındayız. Teokrasi sözcüğü “**Theos**” ve “**Chrates**” köklerinden gelmektedir. Theos “**Tanrı**”, Chrates sözcüğü de “**iktidar**” demektir. Böylece, teokrasi deyimini, iktidarın Tanrı’ya ait bulunduğu Devlet ve hükümet biçiminin karşılığıdır. Laik

Cumhuriyetimizde kesinlikle böyle bir nitelik yoktur. Ulusal egemenliğe dayalı, laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkelerini Cumhuriyet'in nitelikleri olan kabul eden bir Devletin örgütlenme biçiminin teokratik olmasına olanak var mıdır?

b. İkinci kümedeki görüşlerinde Sayın Başkan, din eğitiminin serbest bırakılmasını istemektedir. Din eğitiminin serbest bırakılmasını isteme, geriye dönüşün bir ifadesidir ve irticanın simgesidir. Aslında, bugün Türk eğitimi, arkasında kimi cemaatlerin bulunduğu özel okulların tehdidi altındadır. Belki de, bu fiili duruma hukuksal statü kazandırma arayışı vardır. Din eğitiminin serbest bırakılması Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun reddi demektir. Laiklik karşıtı bir düşüncedir. Laik eğitim ve öğretim anlayışını kabul etmemek anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, şeriat iktidara gelebilir demektir. Çünkü, eğer Sayın Başkan'ın bu görüşü kabul edilirse, Türk toplumu çağdaş toplumsal yapısından uzaklaşır ve Osmanlı döneminde olduğu gibi, cemaatlerden oluşan bir toplum yapısına dönüşür. Sayın Başkanın anılan görüşleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtuluş ve kuruluş felsefesine temelden aykırıdır.

5. SONUÇ

Bugün Türkiye'de yaratılmak istenen gündem, kimi gericilerin kendileri gibi düşünmeyenlere her türlü kısıymı geçerli gören ve Müslümanlığın ruhuna aykırı bir gelişim göstermektedir. Türkiye'de engizisyon papazları gibi, bağınaz olmaları istenen genç din adamları kuşağı yetiştirilmek istenmektedir. Ülkemizde, tarikatlar ve cemaatler aracılığıyla bir "**din adamları sınıfı**", hocaefendi, baba, dede, din alimi, hoca ve molla sınıfı yaratılma girişimleri vardır. Oysa, İslam'da rahiplik sınıfının bulunmadığını herkes bilir. Amaç, en başta söylediğimiz gibi, Atatürk Cumhuriyeti'nin, demokratik ve laik cumhuriyetin, laik temelini yıkmak ve Devleti çökertmektir.

Yurtsever ve ulusçu aydınların gözlerini her zamankinden çok açması gereken bir dönemde yaşıyoruz. İslam toplumlarında bağınazlığın egemen olduğu dönemlerde bu toplumların, Batı emperyalizminin boyunduruğu altında, yüzyıllar boyunca, birer sömürge olarak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da son iki yüzyıl süresince yarı sömürge olarak yaşadığı unutulmamalıdır. Ülkemizi, Duyun-u Umumiye dönemine götürecektir, Türk Yargısına güvensizlik anlamına gelecek ve ulusal varlığımızı tehdit eden, adı (globalleşme, küreselleşme, yeni dünya düzeni) ne olursa olsun, bu bağlamdaki yasal düzenlemeler konusunda dikkatli olmak gerekmektedir. Anılan isimler altında, ulusal bütünlüğümüzü ve laik cumhuriyetimizi belirsizliğe götürecektir siyasal ve ekonomik propaganda-lara ya da planlara karşı, önlemler almalıyız. Bulduğumuz bölge içinde renkli

(yeşil, kırmızı ya da siyah) kuşaklar yaratıp, Türk Devleti'ni bölme sömürge durumuna getirme girişimlerini iyice tanımalı ve bunlara karşı çıkmalıyız.

Atatürk, Bağımsızlık Savaşı'nı, Türk Ulusu'na inanarak kazanmıştır. O, Türk Ulusu'nun büyüklüğünü biliyordu; çünkü Atatürk tarihi iyi biliyordu. Geçmişte, niçin battığımızı ve ilerleyemediğimizi de biliyordu. İşte, O, kurmuş olduğu yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne, temel taşı olarak laiklik ilkesini bu nedenle koydu.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Demirtaş Ceyhun, "Aydınlarımız, Laisizm ve Mustafa Kemal", Cumhuriyet Gazetesi, 2-6 Nisan 2000.
2. "I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu-Açılış Konuşmaları, Bildiriler", 21-23 Eylül 1987, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1994.
3. "Türkiye Cumhuriyeti'nin Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarihli Kanunların Önemi", (Panel), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 11, Ankara, 1995.
4. "Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi", Cilt XI, Sy. 33, Ankara, Kasım 1995.